

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-3\(113\)-2-8](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-3(113)-2-8)
УДК 378.2(477):78](094)

Богдан Євгенович Жулковський,

кандидат мистецтвознавства, доцент, магістр освітнього менеджменту,
доцент кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира
Гнатюка, м. Тернопіль, Україна; eisodikon@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-8435-5201>

ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ ТА ОСВІТНЬО-ТВОРЧИЙ РІВНІ ВИЩОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Проаналізовано Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України й Накази Міністерства освіти і науки України, які стосуються третього рівня вищої освіти у двох паритетних варіантах – освітньо-науковому та освітньо-творчому. Охарактеризовано навчально-методичну документацію, розроблену проєктними групами закладів вищої освіти, та визначено принципи організації освітнього процесу для асистентів-стажистів, творчих і наукових аспірантів. Окреслено особливості атестації здобувачів ступенів «доктор філософії» та «доктор мистецтва» у формах захистів дисертацій або творчих мистецьких проєктів на засіданнях разових спеціалізованих вчених рад.

Ключові слова: творчий проєкт, дисертація, доктор мистецтва, доктор філософії, музикознавчий аналіз, композиція, виконавство.

Вища мистецька освіта в Україні представлена на трьох рівнях – першому (бакалаврському), другому (магістерському) і третьому (докторському). Кожен із них регулюється низкою нормативних актів загальнодержавного масштабу, а третій реалізується у двох паритетних варіантах – освітньо-науковому («доктор філософії») та освітньо-творчому («доктор мистецтва»). Обидва – новаторські в Україні, проте давно відомі в Західній Європі та у США: «доктор філософії» – понад 850 років; «доктор мистецтва» – не менше 90 років.

«Радянська» модель вищого рівня мистецької освіти, яка раніше існува-

ла в Україні, також пропонувала його розгалуження у вигляді музикознавчої праці (аспірантура) або вдосконалення виконавської/композиторської майстерності (асистентура-стажування). Перша нерідко увінчувалася захистом кандидатської дисертації (на засіданні постійно діючої спеціалізованої вченої ради), а друга – отриманням локального свідоцтва та академічної довідки.

Освітньо-науковий ступінь доктора філософії аналізували закордонні та українські вчені, серед яких Вікторія Меняйло, котра визначила проблеми при реалізації дослідницької компоненти освітньо-наукової програми [4]. У наш час ухвалено дві Постано-

ви Кабінету Міністрів України, перша регламентує процес підготовки докторів філософії [8], друга – процедуру захистів дисертацій на засіданнях разових спеціалізованих вчених рад [9]. Нещодавно затверджено Стандарт третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво» [11] та деякі інші регуляторні акти.

Освітньо-творчий ступінь доктора мистецтва став предметом статей Лесі Смирної [13], Олени Касьянкової [3], Олексія Безгіна та Ольги Успенської [1] і деяких інших мистецтвознавців та гуманітаріїв. Автор цієї розвідки узагальнив досягнення музичних ЗВО України за останні п'ять років стосовно підготовки докторів мистецтва та захистів творчих проєктів [2]. У цьому процесі він брав активну участь у роки праці на посадах завідувача аспірантури та проректора Дніпровської академії музики (виконував функції вченого секретаря, підготував вдалі акредитаційні і ліцензійні справи). Чинними є Порядок здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва та навчання в асистентурі-стажуванні [7] і Стандарт третього (освітньо-творчого) рівня вищої освіти зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво» [12], які постійно вдосконалюються.

Метою статті є порівняльна характеристика освітньо-наукового ступеня доктора філософії та освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва на прикладі дисертацій та художніх проєктів із музичного мистецтва.

Реалізація мети потребує вирішення таких **завдань**:

1) виявити унікальності третього рівня вищої музичної освіти в Україні в його освітньо-науковому та освітньо-творчому варіанті;

2) визначити особливості стандартів, освітніх і навчальних програм щодо підготовки здобувачів: аспірантів та асистентів-стажистів;

3) типізувати процеси підготовки дисертацій докторів філософії і творчих проєктів докторів мистецтва з музикології та виконавства.

Наукова стаття може зацікавити асистентів-стажистів, творчих і наукових аспірантів, а також здобувачів дру-

гого (магістерського) рівня вищої мистецької освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників музичних, культурно-мистецьких, класичних та гуманітарно-педагогічних ЗВО.

Поняття «третій рівень вищої освіти», «ступінь доктор філософії / доктор мистецтва» кілька разів присутні в самому тексті Закону України «Про освіту» (ст. 10, п. 2; ст. 21, п. 2, абз. 8; ст. 42, п. 5), а також у Прикінцевих та перехідних положеннях до нього. Як правило, обидва ступені в даному нормативному акті записані через дріб, проте іноді можуть подаватися окремо.

Детальнішу інформацію, зокрема дефініції зазначених вище термінів, містить Закон України «Про вищу освіту». Згідно з ним: «Третій (освітньо-науковий / освітньо-творчий) рівень передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності» (ст. 5, п. 1) [10]; «Доктор філософії – це освітній і водночас науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується разовою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи за результатами успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у разовій спеціалізованій вченій раді» (ст. 5, п. 6) [10]; «Доктор мистецтва – це освітньо-творчий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Особа має право здобувати ступінь доктора мистецтва у творчій аспірантурі. Першим етапом здобуття ступеня доктора мистецтва може бути асистентура-стажування, яка є формою підготовки мистецьких виконавських кадрів вищої кваліфікації» (ст. 5, п. 6.) [10].

У Законі України «Про вищу освіту» також містяться поняття «освітньо-наукова програма» та «освітньо-творча програма» (ст. 1, п. 1) [10], визначено нормативний строк підготовки докторів філософії (4 роки) і докторів мистецтва (3 роки), особливості захистів дисертацій та творчих мистецьких проєктів (ст. 6, п. 3–4). Згідно з цим актом, ступінь

доктора філософії здобувають у будь-якому ЗВО, а ступінь доктора мистецтва – лише в мистецькому. Також на рівні Закону не передбачено проведення досліджень на освітньо-творчому рівні, а новизна творчого проєкту визначається художніми звершеннями.

Ступені «доктор філософії» та «доктор мистецтва» віднесено до восьмого рівня Національної рамки кваліфікацій [6], що відповідає третьому циклу вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Такий рівень передбачає здобуття поглиблених теоретичних знань (як концептуальних, так і методологічних) у певній галузі знань, на межі різних галузей чи у професійній діяльності. Претендент також повинен продемонструвати когнітивні уміння та навички у сфері науки та інновацій, аналізу та синтезу ідей, майстерність щодо планування, здійснення та коригування дослідження на різних його етапах. До комунікативних компетентностей належить державною та іноземною мовами. Здобувач ступеня зобов'язаний відзначитися інноваційністю, авторитетністю, порядністю та свободою.

Дескриптори восьмого рівня Національної рамки кваліфікацій прекрасно адаптовані щодо ступенів «доктор філософії» та «доктор наук». Проте вони не враховують специфіки освітньо-творчого рівня вищої освіти (в його трактуванні, викладеному в Законі України «Про вищу освіту»). Так, доктори мистецтва не повинні розв'язувати фундаментальні проблеми в галузі науки та проводити багатоаспектні наукові дослідження. Всі інші дескриптори цього рівня можуть успішно застосовуватися до наукових ступенів «доктор філософії» або «доктор наук» і до освітньо-творчого ступеня «доктор мистецтва».

У Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) [8] запропоновані визначення понять «аспірантура», «індивідуальний навчальний план аспіранта» та «індивідуальний план наукової роботи здобувача», «здобувач ступеня вищої освіти доктора філосо-

фії поза аспірантурою». Відповідно до нормативного акту, аспіранти повинні двічі на рік звітувати на засіданні випускової кафедри. Доктор наук може бути керівником не більше п'яти аспірантів, а кандидат наук (доктор філософії) – не більше трьох здобувачів. Іноді аспіранту можуть призначити двох наукових керівників (якщо робота над дисертацією передбачає мультидисциплінарний чи міжгалузевий підхід), у тому числі професорів інших закладів вищої освіти або наукових установ України чи зарубіжних держав (на умовах погодинної оплати праці чи на громадських засадах).

Абітурієнти до аспірантури складають не менше двох вступних екзаменів – зі спеціальності та іноземної мови. Освітньо-наукову програму затверджують на засіданні вченої ради; вона передбачає дві складові: освітню і дослідницьку. Тема дисертації погоджується кафедрою, затверджується вченою радою ЗВО та може коригуватися у процесі підготовки роботи. Попередній захист дисертації відбувається у формі публічної презентації результатів досліджень на засіданні випускової кафедри. Атестація аспірантів здійснюється до завершення терміну навчання в аспірантурі. Здобуття освітньо-творчого ступеня «доктор філософії» поза аспірантурою передбачене лише для штатних працівників закладу вищої освіти; воно регламентується інституційним положенням.

Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії [9] унормовує процеси діяльності разових спеціалізованих вчених рад із захистів дисертацій на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії. У регуляторному акті містяться дефініції ключових понять: «атестація здобувача ступеня доктора філософії», «офіційний опонент», «рецензент», «голова разової спеціалізованої вченої ради», «тематика дослідження», «інформаційна система НАЗЯВО». Обсяг дисертації встановлює освітньо-наукова програма, залежно від галузі знань та спеціальності. За темою роботи по-

винно бути опубліковано не менше трьох статей у фахових збірниках категорії «Б» чи у Міжнародних наукометричних базах Scopus і Web of Science. До складу разової вченої ради входять голова, два рецензенти (внутрішні) і два офіційні опоненти (зовнішні); хоча можливий інший варіант: голова, рецензент (внутрішні) й три офіційні опоненти (зовнішні). Усі мають бути компетентними за тематикою роботи (що підтверджується публікаціями).

У вищезазначеній Постанові Кабінету Міністрів України [9] викладений детальний механізм процесу підготовки до захисту дисертації (з використанням інформаційної системи НАЗЯВО та офіційного сайту закладу вищої освіти або наукової установи). Рецензенти готують рецензії, а офіційні опоненти – відгуки на подану до захисту дисертацію, на які накладаються кваліфіковані електронні підписи. Опісля запропоновано алгоритм процедури захисту, за результатами якого відкритим голосуванням усіх п'яти членів ради ухвалюється рішення про присудження ступеня доктора філософії або ж об'рuntuоується відмова. Також подано обставини, за яких можливе скасування рішення спеціалізованої вченої ради, особливості фінансування та організації захисту [9].

Порядок щодо здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва та навчання в асистентурі-стажуванні [7] унормовує процес підготовки докторів мистецтва в закладах вищої освіти мистецького спрямування (для класичних і педагогічних університетів аналогічної можливості не враховано). Особливості спеціальності 025 «Музичне мистецтво» передбачають двоетапний навчальний процес – асистентура-стажування (12 місяців) й творча аспірантура (24 місяці). Серед форм навчання – денна, вечірня, заочна та поза аспірантурою (остання – лише для науково-педагогічних працівників цього ЗВО; термін навчання може продовжуватися до 5 років). Абітурієнти до асистентури-стажування складають два вступні випробування – спеціальність і співбесіду; до творчої аспірантури – чотири (спеціальність, співбесіда і фаховий реферат, філософія, іноземна мова). Здобувачі забезпечуються матеріально-технічною базою.

Освітньо-творча програма асистентури-стажування є складовою освітньо-творчої програми з підготовки докторів мистецтва [7]. Вони містять навчальну, педагогічну, творчу та дослідницьку компоненти. Обсяг освітньої складової не може перевищувати 60 кредитів ЄКТС (1800 годин). Підготовка в асистентурі-стажуванні передбачає оволодіння не менш як двома видами компетентностей – глибинними знаннями зі спеціальності та практичними мистецькими уміннями. Навчання у творчій аспірантурі, крім того, передбачає отримання викладацьких та дослідницьких навичок, філософських та мовних компетентностей. Здобувач ступеня «доктор мистецтва» працює в тандемі з двома керманічами – творчим керівником (із почесним званням) та науковим консультантом (з дослідницьким ступенем). Обсяг творчої та наукової компонент творчого проєкту визначається освітньою програмою і положенням закладу вищої освіти.

Стандарт вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (ступінь «доктор філософії») зі спеціальності «Музичне мистецтво» введено в дію з 2022–2023 навчального року [11]. Його розроблено співробітниками музичних академій і класичних університетів, фахову та методичну експертизу здійснено провідними науковцями і професіоналами-практиками й погоджено НАЗЯВО. Відповідно до цього акту, аспіранти-випускники можуть працювати у ЗВО і в наукових установах. Стандарт містить одну інтегральну, дві загальні й вісім спеціальних компетентностей та десять програмних результатів навчання (зокрема, щодо загальногуманітарної інтеграції, інформаційних технологій та міжнародної співпраці). ЗВО може додавати інші компетентності та програмні результати навчання й розробляти обов'язкові та вибіркові освітні компоненти, які корелюють із ними. При укладанні Стандарту взято до уваги Зальцбургські принципи організації освітнього процесу з підготовки докторів філософії, котрі є еталонними в Європейському просторі вищої освіти [4].

Стандарт вищої освіти третього (освітньо-творчого) рівня вищої

освіти (ступінь «доктор мистецтва») зі спеціальності «Музичне мистецтво» вводиться в дію наказом Міністерства освіти і науки України з 2024–2025 навчального року [12]. Наразі заклади вищої освіти мистецького спрямування приводять у відповідність до нього освітньо-творчі програми та іншу навчально-методичну документацію (за участю випускових кафедр, науково-методичних і вчених рад). З-поміж об'єктів вивчення, зазначених у Стандарті: «створення / інтерпретація продуктів музичної творчості», а також «креативні принципи реалізації творчих мистецьких проєктів». Серед цілей навчання: «набуття здатності продукувати нові мистецькі ідеї» та «розв'язувати практичні проблеми у сфері музичного мистецтва»; з-поміж методів – «творчі та виконавські», «управління проєктами і прийняття рішень». Стандартом передбачене працевлаштування випускників у художніх організаціях, наукових інституціях та ЗВО [12].

Процес навчання на третьому (освітньо-творчому) рівні вищої освіти за спеціальністю «Музичне мистецтво», відповідно до Стандарту, передбачає два етапи: асистентура-стажування (один рік) і творча аспірантура (два роки). Після завершення першого етапу визначено отримання сертифікату та академічної довідки. Після закінчення другого – вручення свідоцтва та академічної довідки; у разі вдалого захисту творчого проєкту – диплому доктора мистецтва і додатку європейського зразка. Стандарт містить одну інтегральну, три загальні та вісім спеціальних компетентностей і дев'ять програмних результатів навчання (серед них: проблеми художньої музичної творчості, мистецької практики та музично-інформаційних технологій). При його укладанні брали до уваги Флорентійські принципи з підготовки докторів мистецтва [1] і Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти». Творчий проєкт повинен містити мистецьку та дослідницьку компоненти; остання є його «розгорнутим науковим об'рунтуванням», обсяг якого визначається інституційно.

Освітньо-наукові програми третього рівня вищої освіти зі спеціальності

«Музичне мистецтво» реалізуються в музичних академіях, а також у класичних і педагогічних університетах, ЗВО культури і мистецтва та наукових установах.

Кількість закладів, у яких готують докторів філософії з музичного мистецтва, майже втричі більша від кількості музичних академій, у яких готують докторів мистецтва. До перегляду освітньо-наукових програм залучено і внутрішніх (науково-педагогічні працівники та здобувачі), і зовнішніх стейкхолдерів (роботодавці, академічна спільнота, державна влада і місцеве самоврядування, абітурієнти, закордонні партнери). Останні часто виступають рецензентами освітньо-наукових програм і співавторів окремих курсів.

В основу освітнього процесу з підготовки докторів філософії покладений принцип «досліджуючи – навчаємося» («learning by doing research»). Українські освітньо-наукові програми з музикознавства увібрали здобутки закордонних ЗВО, зокрема щодо музикології як невід'ємної складової гуманітарних студій та її інтеграції з історією, філософією, культурологією та педагогікою. Музичне мистецтво не може обмежуватися хронологічно (XVIII–XX ст.) та топологічно (Європейський культурний регіон), а тому тематика робіт є різновекторною та сферичною. Нерідко лекторами обов'язкових і вибіркових аспірантських курсів виступають закордонні професори. Здобувачі можуть навчатися в країнах ЄС і США у рамках академічної мобільності (Еразмус+, Фулбрайт), послуговуватися можливостями неформальної та інформальної освіти [10].

Освітньо-творчі програми третього рівня вищої освіти (ступінь «доктор мистецтва») зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво» успішно реалізуються в шести закладах вищої освіти України, а саме: у Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського, у Львівській національній музичній академії імені М. В. Лисенка, у Дніпровській академії музики, у Харківській державній академії культури, у Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського, а також в Одеській національній музичній ака-

демії імені А. В. Нежданової. В Україні також існують освітньо-творчі програми ступеня «доктор мистецтва» з деяких інших спеціальностей галузі знань 02 «Культура і мистецтво»: 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво», 022 «Дизайн», 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» та 026 «Сценічне мистецтво» (у ЗВО Києва, Львова та Харкова).

Освітньо-творчі програми з музичного мистецтва значною мірою споріднені з освітньо-науковими, адже також реалізуються на третьому рівні вищої освіти, проте вони містять значно більший контент практико орієнтованих дисциплін (виконавство, композиція). В останніх широко застосовують інтерпретаційний, семантичний, герменевтичний, жанрово-стильовий, інтонаційний та інші види музичного аналізу. Індивідуальна освітня траєкторія здобувачів формується і за рахунок вибіркових освітніх компонентів, і на базі вільного формування тем творчих проєктів, обрання керівників/консультантів.

Серед унікальних обов'язкових та вибіркових навчальних дисциплін, які пропонуються здобувачам третього рівня вищої освіти в Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського – «Інноваційні тенденції в сучасному музикознавстві: методологічні аспекти» та «Інтерпретація музичного твору» (Віктор Москаленко), «Українська музична спадщина: нові відкриття» (Олена Шевчук), «Актуальні проблеми аналізу музичного твору: теорія, методологія, практика» (Богдан Сюта), «Творча майстерність» (Тетяна Рощина), «Вагнер і вагнеріанство у світових художніх процесах» (Марина Черкашина-Губаренко), «Культурологічна біографістика» (Віктор Бондарчук), «Філософія культури» (Тетяна Кривошея), «Методологічні засади сучасного філософського знання: школи, напрями, персоналії» (Микола Бровко), «Комунікативні компетентності науковця/музиканта: психолого-педагогічний контекст» (Тетяна Андрущенко), «Підготовка творчого проєкту» (Оксана Ринденко), «Комунікаційні технології в сучасній музичній культурі України» (Дмитро Юник).

Протягом 2022–2023 років відбулося майже сто захистів дисертацій на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії з музичного мистецтва (відповідно до нового Порядку [9]). Тематика дисертацій корелює з Перспективним планом наукової діяльності певних ЗВО, а також із дослідницькими інтересами наукових керівників. На кафедрах музичних академій, класичних і педагогічних університетів сформувалися потужні музикознавчі школи, навчально-наукові та навчально-творчі лабораторії мистецтвознавчого та гуманітарного спрямувань. Аспіранти презентують дослідницькі пропозиції на засіданнях постійно діючих семінарів, публікують статті у фахових збірниках категорії «Б», у Міжнародних наукометричних базах (зокрема, Scopus і Web of Science).

Наукові тексти здобувачів і їхніх наукових керівників ретельно перевіряють на дотримання норм академічної доброчесності, зокрема відсутність плагіату, фальсифікацій, фабрикацій. У підготовці аспірантів значну увагу приділяють науковій методології та інноваційному дослідницькому інструментарію. Багато експертів гадає, що основним продуктом освітньо-наукової програми є не сама дисертація, а гармонійно сформований учений-музиколог.

3-поміж дисертацій із музичного мистецтва, захищених упродовж 2022–2023 років у Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського – «Англійська оркестрова музика доби модернізму: від змісту до жанру» (Марина Гайдук), «Симфонії Авета Тертеряна: композиційно-драматургічні аспекти» (Маріам Вердіян), «Леонід Лісовський: джерелознавчий і жанрово-стильовий аспекти творчості» (Анна Дробиш), «Французьке флейтове мистецтво кінця XVIII – початку XIX століття в контексті формування системи професійної музичної освіти» (Оксана Рудика), ««Новий Байройт» у ретроспекції та перспективі історичних змін» (Олексій Гончар), «Деривація як тип розвитку в музиці XX століття» (Олександр Корчев), ««Розширені» фортепіанні техніки: визначення, типологія, практична реалізація (на прикладі сольних творів сучасних українських авторів)» (Ана-

стасія Шаріна), «Скрипкова музика Бейли Бартока: жанрово-стильові виміри» (Наталія Дзізінська), «Ганна Гаврилець: жанрово-стильові аспекти творчості» (Олена Полетаєва).

Різноманітна актуальна тематика досліджується у дисертаціях із музичного мистецтва, захищених на базі інших потужних закладів вищої освіти зі своїми традиціями – Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка (іл. 1), Одеської національної музичної академії ім. А. В. Нежданової (іл. 2) та ін.

Упродовж 2021–2023 років відбулося майже п'ятдесят захистів творчих

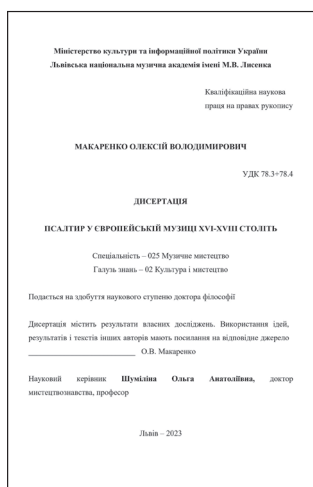
мистецьких проєктів на здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва з музичного мистецтва (з них понад двадцять у Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського). Мистецькі проєкти реалізуються у співпраці з Національною спілкою композиторів України і Національною всеукраїнською музичною спілкою, філармоніями, оперними театрами, органными залами тощо. Можливе фінансування творчих проєктів за рахунок Українського культурного фонду, а також закордонних артменеджерських компаній.

Творчі проєкти з музичного мистецтва передбачають паритет художньої і дослідницької компонент. Їх апробації відбуваються на концертах, фестивалях, конкурсах, майстер-класах, симпозіумах, конференціях та семінарах. Атестація, як правило, проходить у два етапи та транслюється в режимі реального часу на офіційному сайті ЗВО. Серед творчих керівників асистентів-стажистів – видатні професіонали-практики з почесними званнями, активні концертні виконавці та відомі композитори. Здобувачі ступеня «доктор мистецтва» мають можливість безкоштовно використовувати якісний музичний інструментарій ЗВО і новітнє ліцензійне програмне забезпечення (нотні й аудіоредактори). Їх іноді залучають до організації освітнього процесу як тьюторів та менторів.

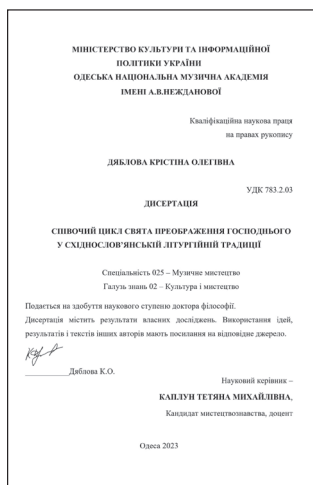
Серед творчих мистецьких проєктів, успішно захищених упродовж 2021–2023 років у Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського – «Образи України в живописних полотнах Івана Марчука та хоровій творчості сучасних композиторів: мистецькі паралелі» (Тарас Кушнір) (іл. 3), «Художній світ фортепіанної музики Вікторії Віти Польової у виконавських проєкціях» (Ірина Стародуб), «Костянтин Мясков: вокальна і бандурна творчість у сфері народно-інструментального виконавства» (Ольга Буга), «Соната для скрипки соло другої половини ХХ – початку ХХІ ст. в аспекті взаємодії «композитор – виконавець»» (Наталія Коляда), «Кіномузика Ганса Цимера у діалозі з класичною традицією: композиційний і виконавський аспект»

(Віталій Фізер), «Вокально-виконавські принципи музики Бароко на прикладі мотетів Й. С. Баха» (Дмитро Савон), «Концерт для гітари з оркестром: сучасний стан, тенденції розвитку» (Михайло Гончаров), «Роль неаполітанських solfeggi у формуванні техніки bel canto в Галантній опері I половини XVIII ст. (на прикладі «Марк'Антоніо і Клеопатра» Й. А. Хассе)» (Ганна Твердова), «Особливості інтерпретації клавесинних сюїт Ж. Форкере в контексті французьких традицій інструментального виконавства I половини XVIII ст.» (Анна Кільчицька) (іл. 4), «Літургія святого Іоанна Златоустого С-dur Артемія Веделя у контексті проблем вделезнавства: джерелознавчий, стильовий та виконавський аспекти» (Владислав Лисенко). Цікавим проєктом, виконаним на базі Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського став творчий мистецький проєкт «Християнські мотиви в оперній і камерно-вокальній музиці XVII–XX століть» (Микита Бурцев) (іл. 5).

В Україні вдало відбуваються захисти творчих проєктів не лише з музичного мистецтва, а й з аудіовізуального і сценічного, образотворчого і декоративного. Також готують художні проєкти з дизайну та хореографії.

Іл. 1. Титульний аркуш дисертації Олексія Макаренки

Іл. 2. Титульний аркуш дисертації Крістини Дябловой

Іл. 3. Афіша творчого проєкту Тараса Кушніра

Іл. 4. Афіша творчого проекту Анни Кільчицької

Висновки. Третій рівень вищої освіти реалізується в Україні за західними зразками захистами дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії та захистами творчих проєктів на здобуття ступеня доктора мистецтва. Процедури загалом подібні за формою, утім суттєво відрізняються за змістом і внутрішнім наповненням. Основними завданнями претендента на здобуття ступеня доктора філософії є отримання наукової новизни, окреслення чіткого особистого внеску до мистецтвознавства. Творчий аспірант, що здобуває ступінь доктора мистецтва, має інтегрувати результати проєкту в художню практику.

Нами розглянуто Закони України «Про освіту» та «Про вищу освіту»; Постанови Кабінету Міністрів України, котрі стосуються Національної рамки кваліфікацій, освітньо-наукового ступеня доктора філософії, освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва; Стандарти третього (освітньо-наукового, освітньо-творчого) рівня вищої освіти, які затверджені Наказами Міністерства освіти і науки України; освітньо-наукові, освітньо-творчі програми, ухвалені вченими радами закладів вищої мистецької освіти та акредитовані Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, а також окремі дисертації та творчі мистецькі проєк-

Іл. 5. Афіша творчого проєкту Мікити Бурцева

ти, успішно захищені протягом трьох останніх років.

Подальших студій потребує імплементація Флорентійських принципів із підготовки докторів мистецтва в український освітній простір та вдосконалення чинної нормативної бази України щодо професійних прав здобувачів освітньо-творчого ступеня (нараховування надбавок до зарплати у граничному розмірі 15% та можливість отримання вченого звання доцента). Також необхідна адаптація деяких дескрипторів восьмого рівня Національної рамки кваліфікацій та діючої системи акредитації освітніх програм до законодавчо закріплених особливостей освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва і розробка чітких вимог до членів разових спеціалізованих рад із захистів творчих проєктів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Безгін О. І., Успенська О. Ю. Методичне забезпечення вітчизняного мистецько-освітнього простору: підготовка докторів мистецтва. *Культурологічна думка*. 2022. Т. 21. № 1. С. 168–178.
2. Жулковський Б. Підготовка здобувачів освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва в Україні (узагальнення досвіду першого п'ятиріччя на прикладі спеціальності 025 «Музичне мистецтво»). *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2023. № 4 (61). С. 71–85.

3. Касьянова О. Концепт підготовки доктора мистецтва з музичної режисури. *Українське музикознавство*. 2021. Вип. 47. С. 18–27.

4. Меньяло В. І. Шляхи підвищення ефективності підготовки майбутнього доктора філософії щодо виконання наукової складової частини освітньо-наукової програми. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 20 (2). С. 81–87.

5. Назаренко Д. Підготовка Doctor of Arts in Music. *Культурно-мистецька освіта на сучасному етапі: прагнення, виклики та перспективи: Матеріали Міжнародної наукової конференції*. Київ, 23–24 листопада 2017 р.

6. Національна рамка кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1341-2011-%D0%BF>

7. Порядок здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва та навчання в аспірантурі-стажуванні : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 р. № 865 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/865-2018-%D0%BF#Text>

8. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>

9. Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>

10. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

11. Стандарт вищої освіти: третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти, ступінь вищої освіти «доктор філософії», галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність 025 «Музичне мистецтво» : Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.09.2022 р. № 834. Київ, 2022. 14 с.

12. Стандарт вищої освіти: третій (освітньо-творчий) рівень вищої освіти, ступінь вищої освіти «доктор мистецтва», галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність 025 «Музичне мистецтво» : Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.03.2024 р. № 358. Київ, 2024. 13 с.

13. Smyrna L. Ongoing challenges of higher art education. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Мистецтвознавство. 2020. № 43. С. 27–32.

References:

1. Bezghin, O. I., & Uspenska, O. Yu. (2022). Metodyczne zabezpechennia vitychyznianoho mystetsko-osvitnoho prostoru: pidhotovka doktoriv mystetstva [Methodological support of the domestic artistic and educational space: Training of Doctors of Art]. *Kulturolohichna Dumka*, 21(1), 168–178.

2. Zhulkovskiy, B. (2023). Pidhotovka zdobuvachiv osvitno-tvorchoho stupenia doktora mystetstva v Ukraini (uzahalnennia dosvidu pershoho piyatririchchia na prykladi spetsialnosti 025 «Muzychne mystetstvo») [Training of the holders of the educational and creative degree of Doctor of Arts in Ukraine (summarization of the experience of the first five years on the example of specialty 025 “Musical Art”). *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 4(61), 71–85.

3. Kasianova, O. (2021). Kontsept pidhotovky doktora mystetstva z muzychnoi rezhysury [The concept of preparing a Doctor of Arts in music direction]. *Ukrainske Muzykoznavstvo*, 47, 18–27.

4. Meniailo, V. I. (2020). Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti pidhotovky maibutnoho doktora filosofii shchodo vykonannya naukovoї skladovoї chastyny osvitno-naukovoї prohramy [Ways to increase the effectiveness of training future doctor of philosophy regarding the implementation of the scientific component of the educational and scientific program]. *Innovatsiina Pedahohika*, 20(2), 81–87.

5. Nazarenko, D. (2017). Pidhotovka Doctor of Arts in Music [Doctor of Arts in Music training]. *Kulturno-mystetska osvita na suchasnomu etapi: prahnennia, vykyky ta perspektyvy: Conference Proceedings (Kyiv, November 23-24)*.

6. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2011). Natsionalna ramka kvalifikatsii [National framework of qualifications]. (Resolution No 1341, November 23). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/1341-2011-%D0%BF>

7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2018). Poriadok zdobuttia osvitno-tvorchoho stupenia doktora mystetstva ta navchannia v asystenturi-stazhuvanni [The procedure for obtaining the educational and creative degree of Doctor of Arts and training in an assistantship-internship]. (Resolution No 865, October 24). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/865-2018-%D0%BF#Text>

8. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). Poriadok pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii ta doktora nauk u zakladakh vyshchoi osvity (naukovykh ustanovakh) [The procedure for training applicants for the degree of Doctor of Philosophy and Doctor of Science in

institutions of higher education (scientific institutions)]. Resolution No 261, March 23). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>

9. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022). Poriadok prysudzhenia stupenia doktora filosofii ta skasuvannya rishennia razovoi spetsializovanoi vchenoi rady zakladu vyshchoi osvity, naukovoї ustanovy pro prysudzhenia stupenia doktora filosofii [The procedure for awarding the degree of Doctor of Philosophy and canceling the decision of the one-time specialized academic council of the institution of higher education, scientific institution on awarding the degree of Doctor of Philosophy]. (Resolution No 44, January 1). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>

10. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy [On higher education: Law of Ukraine] (2014, July 1). No. 1556-VII (Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

11. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2022). Standart vyshchoi osvity: tretii (osvitno-naukovyi) riven vyshchoi osvity, stupin vyshchoi osvity «doktor filosofii», haluz znan 02 «Kultura i mystetstvo», spetsialnist 025 «Muzychne mystetstvo» [Standard of higher education: third (educational and scientific) level of higher education, degree of higher education “Doctor of Philosophy”, field of knowledge 02 “Culture and Art”, specialty 025 “Musical Art”] (Order No 834, September 19). Kyiv.

12. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2024). Standart vyshchoi osvity: tretii (osvitno-tvorchyi) riven vyshchoi osvity, stupin vyshchoi osvity «doktor mystetstva», haluz znan 02 «Kultura i mystetstvo», spetsialnist 025 «Muzychne mystetstvo» [Standard of higher education: Third (educational-creative) level of higher education, degree of higher education “Doctor of Arts”, field of knowledge 02 “Culture and Art”, specialty 025 “Musical Art”]. (Order No. 358, March 19). Kyiv.

13. Smyrna, L. (2020). Ongoing challenges of higher art education. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Seriya: Mystetstvoznavstvo*, 43, 27–32.

Bohdan Yevhenovych Zhulkovskiy, PhD in Art Studies, Associate Professor, Master of Educational Management, Associate Professor of the Department of Musicology and Methods of Music Art, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine, eisodikon@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8435-5201>

Educational-Scientific and Educational-Creative Levels of Higher Music Education in Ukraine

Higher art education in Ukraine is represented at three levels: the first

(Bachelor’s), the second (Master’s), and the third (Doctoral). A series of national legislative acts regulate each level, with the third level being implemented in two equivalent forms: the educational-scientific (“Doctor of Philosophy”) and the educational-creative (“Doctor of Arts”). Both of these forms are innovative in Ukraine but have long been established in Western Europe and the USA: the “Doctor of Philosophy” degree has been around for over 850 years, while the “Doctor of Arts” degree has existed for no less than 90 years.

The third level of higher education in Ukraine is modeled after Western practices, with the forms including dissertation defenses for the “Doctor of Philosophy” degree and creative project defenses for the “Doctor of Arts” degree. While the procedures are generally similar in form, they differ significantly in content and internal requirements. The primary tasks of a candidate pursuing a “Doctor of Philosophy” degree include achieving scientific novelty and clearly defining a personal contribution to musicology. In contrast, a creative doctoral student obtaining the “Doctor of Arts” degree must integrate the project results into artistic practice.

An analysis has been conducted on the Laws of Ukraine, Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine, and Orders of the Ministry of Education and Science of Ukraine, which pertain to the third level of higher education in its two equivalent forms: the educational-scientific and the educational-creative. The educational and methodological documentation developed by project teams of higher education institutions has been characterized, and the principles of organizing the educational process for assistant trainees, creative and scientific doctoral students have been identified. The peculiarities of attesting candidates for the “Doctor of Philosophy” and “Doctor of Arts” degrees in the form of dissertation defenses or creative art project defenses at meetings of specialized academic councils have been outlined.

This scholarly article may be of interest to assistant trainees, creative and scientific postgraduate students, as well as candidates pursuing the second (Master’s) level of higher art education, and to the academic and pedagogical staff of music, cultural and art, classical, and humanities-pedagogical higher education institutions.

Keywords: creative project, dissertation, Doctor of Arts, Doctor of Philosophy, musicological analysis, composition, performance.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2024 р.